

УДК 338.33

ПРОЦЕСИ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Вітка Н. Є., к.е.н., доцент кафедри статистики, обліку та економічної інформатики Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

Вітка Н. Є. Процеси ресурсозбереження промислових підприємств в сучасних умовах.

В статті розглянуто ресурси промислових підприємств України як основні елементи виробничого потенціалу та як об'єкт дослідження в системі зниження витрат. Основними видами ресурсів, що взаємодіють на промисловому підприємстві є: матеріальні, енергетичні, трудові, виробничі, фінансові та інформаційні, які об'єднуються в дві основні групи – природні і технічні. Основними ознаками всіх видів ресурсів є їх потенційна можливість участі у виробничому процесі, де вони трансформуються в продукцію, а також відносна обмеженість. Обмеженість ресурсів створює протиріччя між можливостями і інтересами господарської системи, що вирішується пошуком резервів поліпшення використання ресурсів. В статті наведено напрями ресурсозбереження в рамках підвищення економічної ефективності такі як: зниження енерго- і матеріаломісткості продукції, скорочення і ліквідація витрат сировини та енергії, поліпшення якості продукції, ресурсозабезпечення виробництва за рахунок розширення залучення вторинних ресурсів в господарський обіг. В статті запропоновано систему ефективного ресурсозбереження промислового підприємства, основними компонентами якої є: прийняття управлінського рішення ресурсозбереження на підприємстві, оцінка потенціалу ресурсозбереження, планування рівня ресурсозбереження на підприємстві, організація управління ресурсозбереженням, стратегічний контролінг ресурсозбереження, моніторинг ресурсоспоживання, оцінка ефективності використання ресурсів. Встановлено, що головними перешкодами, що заважають розвитку ресурсозбереження на промислових підприємствах є: висока вартість енергоносіїв, відсутність можливості залучення додаткових фінансових ресурсів для модернізації устаткування, відсутність реалізації оперативних резервів ресурсозбереження, які не вимагають значних витрат, неефективне державне регулювання процесу ресурсозбереження. Запропоновано шляхи вирішення проблем запровадження ресурсозбереження на підприємстві: комплексний розгляд системи економії ресурсів, розробка мотиваційної системи ресурсозбереження, державна підтримка ресурсозбереження на практичному, а не тільки стратегічному рівні, проведення процесу оптимізації структури ресурсовикористання.

Vitka N. The processes of resource industry companies in the current conditions.

The article describes the resources of the industrial enterprises of Ukraine as the main elements of the manufacturing capacity and research facility in the system to reduce costs. The main types of resources that interact with the enterprise are: material, energy, labor, industrial, financial and information, which are combined into two main groups - natural and technical. The main features of all types of resources is their potential for participation in the production process, where they are transformed into products, as well as relatively limited. Scarcity creates contradictions between the capacities and interests of the economic system, is solved finding reserves to improve the use of resources. The article presents the trends of resource within the increase of economic efficiency such as: reducing energy and materials consumption, reduction and elimination of loss of raw materials and energy, improve product quality, resourcing production by expanding the involvement of secondary resources into economic circulation. Also,

the article provides a system resource efficient industrial enterprise, the main components are: the adoption of resource management solutions for the enterprise, assessment of the potential resource, resource planning at the enterprise level, the organization of management resource conservation, resource conservation strategic controlling, monitoring resource use, evaluation of the efficiency of resource use. It was found that the main obstacles that hinder the development of resource-saving industrial enterprises are: the high cost of energy, inability to attract additional financial resources for the modernization of equipment, the lack of implementation of the operational reserves of resource, which do not require costly and inefficient state regulation of resource-saving process through economic measures. The ways of solving the problems of implementation in the enterprise resource: a comprehensive review of resource-saving systems, development of motivational resource system, state support on a practical resource, not just a strategic level, conducting process optimization resursoispolzovaniya structure.

Витка Н. Е. Процессы ресурсосбережения промышленных предприятий в современных условиях.

В статье рассмотрены ресурсы промышленных предприятий Украины как основные элементы производственного потенциала и объект исследования в системе снижения затрат. Основными видами ресурсов, которые взаимодействуют на предприятии являются: материальные, энергетические, трудовые, производственные, финансовые и информационные, которые объединяются в две основные группы - естественные и технические. Основными признаками всех видов ресурсов является их потенциальная возможность участия в производственном процессе, в котором они трансформируются в продукцию, а также относительная ограниченность. Ограниченность ресурсов создает противоречия между возможностями и интересами хозяйственной системы, решается поиском резервов улучшения использования ресурсов. В статье приведены направления ресурсосбережения в рамках повышения экономической эффективности такие как: снижение энерго- и материалоемкости продукции, сокращение и ликвидация потерь сырья и энергии, улучшение качества продукции, ресурсообеспечения производства за счет расширения привлечения вторичных ресурсов в хозяйственный оборот. Также, в статье предложена система эффективного ресурсосбережения промышленного предприятия, основными компонентами которой являются: принятие управленческого решения ресурсосбережения на предприятии, оценка потенциала ресурсосбережения, планирование уровня ресурсосбережения на предприятии, организация управления ресурсосбережением, стратегический контроллинг ресурсосбережения, мониторинг ресурсопотребления, оценка эффективности использования ресурсов. Установлено, что главными препятствиями, которые мешают развитию ресурсосбережения на промышленных предприятиях являются: высокая стоимость энергоносителей, отсутствие возможности привлечения дополнительных финансовых ресурсов для модернизации оборудования, отсутствие реализации оперативных резервов ресурсосбережения, которые не требуют значительных затрат, неэффективное государственное регулирование процесса ресурсосбережения с помощью экономических мер. Предложены пути решения проблем внедрения ресурсосбережения на предприятии: комплексное рассмотрение системы экономии ресурсов, разработка мотивационной системы ресурсосбережения, государственная поддержка ресурсосбережения на практическом, а не только стратегическом уровне, проведение процесса оптимизации структуры ресурсоиспользования.

Постанова проблем. Сучасний етап розвитку національного виробництва пов'язаний з вибором пріоритетних напрямків розвитку економічної політики України та її інтеграції в ЄС. В той же час, фактичне усунення держави від контролю над використанням ресурсів в приватизованій сфері і ціноутворенням, дефіцит державних інвестицій для освоєння сучасних технологій і технічного переозброєння не дозволяє забезпечити планомірний і повноцінний розвиток підприємств на основі державного регулювання.

За сучасних економічних умов господарювання при зростанні витрат паливно-енергетичних та інших ресурсів, при обмеженні коштів стає особливо актуальними

розробка та впровадження проектів енерго- та ресурсозбереження на промислових підприємствах. Досвід підвищення ефективності виробництва на підприємствах промислового комплексу свідчить про те, що успіх може бути досягнутий лише за системного підходу до мінімізації витрат матеріальних, енергетичних, трудових, інформаційних та фінансових ресурсів. Зниження ресурсоемності виробництва на базі економного та раціонального використання всіх видів природних, паливно-енергетичних, матеріальних і трудових ресурсів, підвищення ефективності використання виробничих фондів, зниження матеріалоемності продукції, що випускається, глобальне підвищення її якості і ефективності використання є одними з найважливіших умов підвищення ефективності промислового виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем ресурсозбереження займалися такі українські та російські науковці як С. В. Дорогунцов, А. Невелєв, А. Бреславцев, М. Іванов, Д. Липницький, О. Кролі, Н. Конищева, В. Коршунов, Н. Кушнірович, О. Лапко, І. Подольний, Я. Розенберг, В. Сіренко, Т. Сигарьова, Г. Соколовська, Р. Фатхутдінов, Л. Хижняк, М. Чумаченко, А. І. Шаповал, А. О. Шаповал, В. М. Нижник, Т. В. Шумовецька, І. С. Баландіна, Л. О. Бондарчук та ін. Проте, проблема ресурсозбереження на сьогоднішній день залишається надзвичайно актуальною, а отже даний напрям потребує подальших досліджень.

Виділення невирішеної проблеми. В сучасних умовах немає єдиного методологічного підходу до визначення, формування і функціонування системи управління ресурсозбереженням, заснованого на оптимізації споживання сукупних ресурсів і спрямованого на підвищення ефективності їх використання. Тому розробка такої системи має не лише теоретичне, але й важливе практичне значення. Необхідність побудови ефективної системи енерго- та ресурсозбереження з позиції системного підходу стає більш актуальною у зв'язку з високою ресурсомісткістю продукції вітчизняних промислових підприємств і тенденцією до її збільшення.

Метою статті є формування ефективної системи управління ресурсозбереженням на підприємстві в контексті підвищення економічної ефективності діяльності підприємства у ході виробничого процесу.

Виклад основного матеріалу. Ресурси є основними елементами виробничого потенціалу, які має в розпорядженні система і які використовуються для досягнення конкретних цілей економічного розвитку. Розглядаючи ресурсозбереження як комплексне використання всіх економічних ресурсів на кожному етапі виробництва (від розробки до реалізації продукції) слід враховувати, що їх економія може бути забезпечена лише за умови вдосконалення техніки, технологій, організації праці і виробництва, що можливе лише при наявності відповідного рівня моральної і матеріальної зацікавленості як працівників так і менеджерів, підвищення їх відповідальності за результати своєї праці. [1]

В сучасній економічній системі взаємодіють наступні види ресурсів: матеріальні, енергетичні, трудові, виробничі, фінансові та інформаційні, які об'єднуються в дві основні групи – природні і технічні. Загальними ознаками всіх видів ресурсів є їх потенційна можливість участі у виробничому процесі, де вони трансформуються в продукцію (споживні вартості), а також відносна обмеженість при даному рівні і темпах економічного розвитку. Обмеженість ресурсів створює певне протиріччя між можливостями і інтересами господарської системи, що вирішується пошуком резервів поліпшення використання ресурсів. Підвищення ефективності використання ресурсів стає однією з найважливіших глобальних проблем сучасного етапу економічного розвитку. Ресурсозбереження та енергозбереження перетворилися на одну з основних умов подальшого розвитку будь-якої економічної системи. На промислових підприємствах є безліч невирішених проблем в області оптимізації виробничих процесів, особливо в умовах кризи. А це породжує величезні резерви щодо скорочення енергоспоживання, економії енергоресурсів і, в остаточному підсумку, – підвищення ефективності й конкурентоспроможності підприємства. [1]

Для широкомасштабної реалізації основних завдань проведення ресурсозберігаючої політики на промислових підприємствах України необхідне формування системи управління ресурсозбереженням, раціонального використання всіх наявних у виробництві ресурсів і охорони довкілля, оскільки важливішими критеріями сучасного виробництва є рівні його ресурсомісткості, безвідходності та екологічності виробничих процесів.

Формування системи ефективного ресурсозбереження на промислових підприємствах має за мету наступні основні елементи:

- створення якісно нової системи показників ефективності господарчої діяльності за рівнем екологічності, безвідходності і ресурсомісткості виробництва;
- формування системи економічної зацікавленості у економії ресурсів, поширенні використання вторинних ресурсів, оздоровленні довкілля і сприянні впровадженню досягнень НТП. [2]

Так, індустріально розвинені країни з ринковою економікою витрачають на інноваційні розробки енерго- та ресурсозбереження щорічно в середньому 2,5% ВВП (Великобританія – 2,2%, Німеччина і Франція – 2,5%, США – 2,7%, Японія – 2,9%, Швеція – 3,3%) [1]. Переважну більшість цих витрат беруть на себе самі підприємства (близько 58,0%). У Російській Федерації витрати держави склали з 1995 по 2015 рр. від 0,72 до 1,23%. В Україні інвестиційний ресурсозберігаючий потенціал держави зведений до мінімуму: питома вага на інвестування даного виду діяльності щорічно зменшується і складає у порівнянні з ВВП: 4,4% в 1990 р. і 0,54% в 2014 р. [1]. В той же час, в загальній кількості витрат на інновації постійно збільшується питома вага коштів самих підприємств (з 69,9% в 1997 р. до 83,9% в 2014 р.). Таким чином вітчизняні підприємства повинні в сучасних умовах власними зусиллями вирішувати всі питання, пов'язані з підвищенням продуктивності виробництва та економічної ефективності.

Найважливішими напрямками ресурсозбереження в контексті підвищення економічної ефективності є:

- зниження енерго- і матеріаломісткості продукції, скорочення і ліквідація втрат сировини та енергії,
- поліпшення якості продукції, ресурсозабезпечення виробництва за рахунок розширення залучення вторинних ресурсів в господарський обіг. [2]

На підставі аналізу господарчої діяльності промислових підприємств, запропоновано систему ефективного ресурсозбереження. (рис. 1).

Таким чином, першим елементом системи ефективного ресурсозбереження промислового підприємства є прийняття управлінського рішення з оцінкою потенціалу ресурсозбереження. При оцінці виробничого потенціалу слід розглядати наступні ресурси: основні виробничі запаси, людські, природні, інформаційні, фінансові, паливно-енергетичні, транспортні та матеріальні ресурси, а також будівельні засоби. Під науково-виробничим потенціалом слід розглядати: матеріально-технічні, інформаційні, кадрові, фінансові та транспортні ресурси, науково-технічні знання та досвід, будівельні засоби. Соціально-економічний потенціал враховує кадрові, соціальні, побутові, інформаційні, фінансові, паливно-енергетичні, транспортні, матеріальні та правові ресурси, будівельні засоби.

Наступним етапом ресурсозбереження є планування та організація процесу ресурсозбереження на підприємства. Досить важливими етапами є проведення стратегічного контролінгу ресурсозбереження та моніторингу ресурсоспоживання. Останнім етапом є оцінка ресурсозбереження за критеріями ефективності. На підставі оцінки ефективності ресурсозбереження знову планується процес ресурсозбереження з урахуванням позитивних та негативних результатів попереднього процесу.

При розгляданні процесу ресурсозбереження на промислових підприємствах, встановлено, що головними перешкодами, що заважають розвитку ресурсозбереження на промислових підприємствах є:

- висока вартість енергоносіїв;

- відсутність можливості залучення додаткових фінансових ресурсів для модернізації устаткування;

Рисунок 1 - Система ефективного ресурсозбереження промислового підприємства

- відсутність реалізації оперативних резервів ресурсозбереження, які не вимагають значних витрат;

- неефективне держане регулювання процесу ресурсозбереження за допомогою економічних заходів.

Можна запропонувати наступні шляхи усунення основних проблем ресурсозбереження:

- збільшення частки ресурсозберігаючих технологій;
- аналіз використання ресурсів на кожній стадії життєвого циклу об'єктів;
- комплексний розгляд системи економії ресурсів, а не тільки вдосконалення технологічних процесів;
- розробка мотиваційної системи ресурсозбереження,

- державна підтримка ресурсозбереження на практичному, а не тільки стратегічному рівні, наприклад, шляхом введення «податкових канікул» на час проведення ресурсозбереження та отримання ефекту;

- проведення процесу оптимізації структури ресурсовикористання.

Впровадження системи ресурсозбереження на промислових підприємствах дає значні позитивні результати для функціонування підприємства, для працівників, споживачів, торговельних партнерів серед яких економія ресурсів, зниження витрат на виробництво продукції, її реалізацію, матеріальне стимулювання, поліпшення якості продукції та інші вигоди [3].

Ефективність використання ресурсів у промисловості з урахуванням обсягів ресурсозбереження та собівартості продукції можна зобразити як цільову функцію від економії її складових.

Отже, критерієм раціонального використання ресурсів є мінімізація витрат при виробництві кінцевої продукції, що має високі споживчі властивості, питомих втрат на виробництво одиниці кінцевої продукції, виконання робіт установленої якості з урахуванням різних обмежень.

Висновки. Таким чином, ресурси як основний елемент виробничого процесу промислового підприємства є головним об'єктом дослідження в системі підвищення ефективності виробництва та економії на підприємстві, особливо в сучасних умовах. Підхід до формування ефективної системи управління ресурсозбереженням на підприємстві повинен бути системним та комплексним та повинен забезпечувати баланс між кінцевими результатами праці, що характеризуються зростанням продуктивності, раціональним використанням ресурсів і їх економією – з одного боку і збільшенням об'єму реалізації продукції (робіт, послуг), – з іншого. На прикладі порівняння витрат на енерго- та ресурсозбереження в розвинутих країнах світу та в Україні встановлено, що українські промислові підприємства повинні власними зусиллями вирішувати всі питання, пов'язані з підвищенням продуктивності виробництва та економічної ефективності. Рішенням головних перешкод до впровадження ефективного ресурсозбереження може стати комплексний розгляд системи економії ресурсів, активна державна підтримка ресурсозбереження на промислових підприємствах, розробка мотиваційної системи ресурсозбереження на підприємства та ін.

Список використаних джерел:

1. Шаповал А. І., Шаповал А. О. А Методичні підходи до формування ефективної системи управління ресурсозбереженням на підприємстві / . І. Шаповал, А. О. Шаповал // Електронний ресурс - <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/3562/1/ACF07B18d01.pdf>
2. Нижник В. М., Шумовецька Т. В. Шляхи підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств / В. М. Нижник, Т. В. Шумовецька // Вісник Хмельницького національного університету 2012. - № 3. - Т. 3 – С.100-102.
3. Баландіна І. С. Принципи формування потенціалу ресурсозбереження На підприємствах у сучасних умовах / І. С. Баландіна // БизнесІнформ. – 2012. - №11. – С. 141-143.
4. Бондарчук Л.О. Ресурсозбереження як напрям підвищення ефективності діяльності підприємства / Л.О. Бондарчук // Управління розвитком. – 2012. – № 1 (122). – С. 94–95.

Ключові слова: ресурсозбереження, ресурсомісткість, система, промислові підприємства, ефективність, ресурси.

Ключевые слова: ресурсосбережение, ресурсоемкость, система, промышленное предприятие, эффективность, ресурсы.

Keywords: resource conservation, resource use, the system, enterprise, efficiency, resources.